

**Jaroslava Čuřínová: „Co si vezmu s sebou?“
Nakládání s prostorem klienty domova pro seniory. Etnografická studie.**

Bakalářská práce Jaroslavy Čuřínové splňuje nároky kladené na zisk usilovaného akademického titulu. Text má odpovídající rozsah, náležitou formální úpravu, zpracovává vlastnoručně sebraná data do smysluplného textu s logickou strukturou.

Terén domova pro seniory, který si studentka zvolila, považuji za velmi náročný. Výzkumník je jednak vystaven silným emocím (blízkost smrti, setkání s beznadějí, nečekaná otevřenost informátorů, instituční „nelidskost“), jednak lidé, s nimiž mluví, jsou přeci jen v „nepřirozené“ situaci (stáří, pokročilé nemoci, vytržení z přirozeného prostředí). V jejich výpovědích se tak silně odráží jak jejich současná situace, tak různá míra reflexe vlastního života. Impulsem pro výběr terénu byla obeznámenost s pečovatelským domem z předchozí studijní praxe (pro níž byla opět podnětem i vlastní zkušenost rodinná), a tak ulehčený vstup do terénu a nevysloveně i naléhavost problémů, které se v tomto prostředí objevují.

V tomto kontextu - nevycházet jen z výpovědí informátorů, ale i z pozorování samotného prostředí - oceňuji stanovený cíl výzkumu, který je navíc vhodně exponován pěkným názvem. Název „Co si vezmu s sebou?“ chápu jako reakci, střet vlastního životního příběhu s pravidly zařízení, kam je třeba se vměstnat. V tomto ohledu má autorka práci i správně teoreticky ukotvenou – zejména Goffman a koncept totální instituce. Teoretická literatura včetně cizojazyčné je vůbec kvalitní a dostatečná a je patrné, že ji autorka četla. Mohla ji však daleko více využít, rozebrat. Již samotný klíčový termín „totální instituce“ je vyložen jen velmi vágně a navíc odděleně na několika místech. V čem Goffman vlastně spatřuje „totálnost“ této instituce? Co je to instituce? A kdy je totální?

Samotný text pak má klasické členění. V teoretické části autorka shrnuje přečtenou teoretickou literaturu. Přibližně dva odstavce, které jsou jednotlivým titulům věnovány, sice dávají určitý přehled problémů, které se zkoumané oblasti týkají, nejsou a ani nemohou být podkladem pro následující, resp. pro nenásledující analýzu. Např. odstavec o omezené kapacitě vědomí odvolávající se na Plhákovou (str. 14) (ostatně odvar slavného podobenství z Nečasových úvah F. Nietzscheho) je myšlenkou, s níž už autorka později nikde nepracuje.

Z útržků přepsaných rozhovorů je přitom patrné, že u starších lidí zvláště jsou jejich výpovědi silně ovlivněny určitou selekcí.

Zařazením metodologické části autorka odhaluje používané metody a potvrzuje fakt, že zadaná práce postupovala podle metodologicky ujasněného projektu. Trochu nejasně se autorka vyrovnává s „předsudky“ s nimiž výzkumník vstupuje do terénu a které autorka považuje za nežádoucí (str. 18) Co si má s nimi tedy výzkumník počít? Z etického hlediska je trochu sporné přepisování neveřejných standardů DPS, které se „nesmějí kopírovat“ (str. 21). Předvýběr, který udělala paní Mokrá z DPS, když v seznamu zaškrtovala jména „komunikativních klientů“ je sice do určité míry pochopitelný, v práci by však měla být reflexe, jaké důsledky má takový výběr na získaná data a práci samotnou. Některé pasáže popisující práci autorky v terénu (např. podrobný popis navazování kontaktu s personálem DPS – str. 19) jsou jednak příliš osobní, z hlediska práce pak i nadbytečné. Opakované ujišťování čtenáře o hladkosti výzkumu a oboustranné vstřícnosti pak budí určitou ostražitost (např. str. 26 nahoře). Není to jen zdání autorky? Opravdu byla autorka k výpovědím zúčastněných dostatečně kritická?

Samotná empirická část je pak ve své první části velmi popisná. Po seznámení s domácím řádem DPS autorka popisuje jednotlivé prostory DPS. Ty předtím rozdělila na soukromé, poloveřejné a veřejné. V samotné deskripci však analýza chybí a mám tak určité pochyby o tom, k čemu (kromě orientace a určité představy o podobném zařízení) tato pasáž slouží a zda by nešla nahradit např. půdorysem a fotografiemi. Nicméně i tady se objevuje několik zajímavých postřehů: zejména soustředění pozornosti na poličky a odkládací stůl. Význam, který těmto detailům obyvatelé dávají, nám přibližuje jejich pohled na utváření prostoru a jeho hodnotu.

Vlastní analytickou částí jsou pak tři modelové příběhy: paní Malinové, Tůmové a Liškové. Autorka je uvádí těmito slovy: „Formou zhuštěného popisu jsem se pokusila modelovat tři příběhy jakožto komplexní obraz možností zacházení s prostorem z emické perspektivy, v souvislosti s veřejným, poloveřejným i soukromým prostorem. Nejedná se o výpovědi jednotlivců, ale o aplikaci získaných dat na situace, které mohou nastat při vstupu klienta do instituce DPS.“ (str. 46)

Kolize s termínem „zhuštěný popis“ Clifforda Geertze je spíše nešťastnou náhodou, mluvit o komplexním obrazu z emické perspektivy je nadnesené. Přesto se v oněch třech příbězích docela pěkně odráží, co se v DPS odehrává. Nevím, zda se autorka snažila vybrat něco jako „ideální typy“, ale podařilo se jí představit tři modelové příběhy, tři okolnosti, tři důvody, které vedly k přestěhování se do DPS. Autorka pak velmi pěkně a s teoretickou

oporou předvádí, jak vnímání prostoru a hodnocení DPS souvisí s životním osudem jednotlivých „modelových“ informátorů. Nedává však příliš nahlédnout do toho, do jaké míry je modelový příběh poskládán z výpovědí více lidí. A neodbytná otázka zní – lze v tomto případě dělat „modelové příběhy“? Nesouvisí výpovědi jednotlivých informátorů příliš úzce s jejich životním příběhem? To je spíš otázka do debaty a kladu ji při plném vědomí toho, že příběhy tří konkrétních lidí by byly zcela jinou prací.

Vážnější námitky vznáším proti pasážím, kdy se autorka neudržela a hodnotí některé poměry v DPS: jídelní režim, nevhodné chování personálu (především infantilizaci klientů), nedostačující vybavení atd. Je pochopitelné, že některé projevy, s nimiž se autorka setkala, jsou tíživé. Úkolem této práce však nebylo tyto jevy tematizovat ani napravit.

Bakalářská práce přivedla autorka a jejím prostřednictvím i čtenáře do prostředí, o kterém se raději moc nemluví a je uměle vytěsňováno kamsi na okraj. Autorka se v tomto terénu neztratila a na základě poctivě sesbíraných dat, vedena solidním teoretickým i metodologickým zázemím, napsala poměrně čtivý text. Vyčítaná nedůslednost při užívání teoretických konceptů, odklony zmiňované Chenailovy olovnice, nedostatečný odstup od prostředí práci trochu poškozují, rozhodně ji však nediskvalifikují.

Práci doporučuji k obhajobě a hodnotím ji v pásmu dvojky.

V Řevnicích dne 31. srpna 2011

Mgr. Ondřej Skripnik Ph.D.